

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ГРОМАДЯНИНА ЗАСОБАМИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

С.П.Гура

Україна, м. Запоріжжя, Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

Швидкий демонтаж радянської ідеологічної системи та бездумне копіювання західних форм життя, а також агресивне входження цінностей ринкової економіки призвели до ерозії важливих моральних норм і ціннісних установ. Ствердженням цього є те, що ЗМІ, кино, реклама, Інтернет насаджують різноманітні моделі, серед яких головна — збагачення й успіх будь якою ціною.

Однією з причин такого положення полягає в тому, що завершено процес формування системи національних цінностей і пріоритетів. У суспільстві відчувається недолік у тому, що більшістю громадян несвідомо приймаються принципи і правила життя, бракує згоди в питаннях коректної та конструктивної соціальної поведінки, відсутні творчі життєві орієнтири. Все це робить обрану проблему актуальною й своєчасною.

Наші дослідження показують, що на сьогодні можна виділити *три основні соціальні структури*, які формують і розвивають ціннісно-нормативну основу національної самосвідомості: Конституцію держави, Конвенцію прав дитини та систему освіти навчально-виховного закладу будь якого типу. Ці цінності мають характер угоди громадян з владою на предмет дотримання певних правил поведінки. Слід зазначити, що самі по собі закони не гарантують того, що зазначені в них моральні норми можуть бути особистісними переконаннями людини, приймаються та виконуються ним осмислено, добровільно, по совісті та моралі. До цього треба його залучати. Моральність, на відміну від моралі, вкорінена не стільки в правових нормах, скільки в таких поняттях як Вітчизна, культура, релігія, народ, сім'я. Ми впевнені, що моральність, яка має своїм джерелом духовність, не просто формується, вона виховується з малих років.

Спираючись на дослідження багатьох учених: С.Л. Рубинштейна, Г.М. Андрєєва, О.В. Петровського, К.О. Абульханової-Славської, І.Д.Беха, І.А. Зязюна, О.Л. Журавльової, О.Б. Купрейченко, М.І. Воловикова, А.С.Чернишова, ми дійшли висновку, що духовність і моральність є важливішими, базисними характеристиками особистості. Духовність визначається, як прагнення особистості до обраної мети; ціннісна характеристика свідомості. Моральність уявляє собою сукупність принципів спільної

поведінки людей по відношенню один до одного та суспільства. У поєднанні вони складають основу особистості, де духовність – вектор її руху (самовиховання, самоосвіти, саморозвитку), вона є основою моральності.

Відомо, що духовно-моральні цінності формуються в сім'ї, неформальних спільнотах, трудових, армійських або інших колективах, у сфері масової інформації, мистецтва, відпочинку тощо. Але найбільш послідовно та глибоко вони виховуються всім укладом шкільного життя.

Шкільний вік найбільш сприйнятливий для емоційно-ціннісного, духовно – морального розвитку, громадянського виховання, недолік якого важко заповнити в подальші роки. Недаремно відмічається, що пережите й засвоєне в дитинстві відрізняється більшою психологічною стійкістю. Особливого значення мають наступні вікові переходи: від дошкільного дитинства до шкільного, а потім до підліткового віку, від нього до юності. Ствердженням цього є слова Л.С.Виготського: «Перестройка потребностей и побуждений, переоценка ценностей и есть основной момент при переходе от возраста к возрасту».

У сфері особистісного розвитку дитини духовно-моральне виховання повинно забезпечити:

- готовність і здатність учнів до духовного розвитку, реалізації творчого потенціалу у предметно – продуктивній, соціальній і професійній діяльності на основі моральних установ і моральних норм, безперервної освіти, самовиховання й універсальної духовно-моральної компетентності - "стати кращим";
- формування моралі – осмисленої учнями необхідності певної поведінки, яка базується на прийнятих у суспільстві уявленнях про добро, зло, красиве, погане тощо;
- розвиток моральної самосвідомості особистості – здатності школяра формулювати особисті моральні зобов'язання, відтворювати моральний контроль, вимагати від себе виконання моральних норм, давати моральну оцінку своїм і чужим вчинкам;
- прийняття дитиною національних цінностей і духовних традицій;
- здатність до самостійних вчинків і дій, які відбуваються на основі морального вибору, прийняттю відповідальності за їх результати, цілеспрямованість і наполегливість у досягненні успішного результату;

- осмислення цінності людського життя, нетерпимість до дій і впливів, які уявляють загрозу життю, фізичному та моральному здоров'ю, духовній безпеці особистості.

Ось чому в духовно-моральному вихованні первинне значення має духовна атмосфера школи, збагаченість душі педагога, сумісне сходження до духовності педагога й учня.

Як показує практика, життя сучасної школи неможливе без діяльної участі батьків. Зацікавленість, захопленість дітей збуджує інтерес й у них, і це необхідно використовувати, бо саме так встановлюється зв'язок поколінь.

Це дозволяє визначити основні результати такого виховання в основних напрямках розвитку особистості:

- особистісна культура;
- соціальна культура;
- сімейна культура.

Щоб ці напрямки спрацювали, запропонуємо наступні види діяльності:

- вітання з святами;
- запис пропозиції «для душі»;
- робота з літературними текстами;
- розгляд різноманітних ситуацій;
- класні години з духовно-моральної тематики «Я і моя сім'я», «Мій сенс життя», «Людина та людяність», «9 засобів змінити людину, не надаючи йому образу» тощо;
- постановка спектаклів, літературних віталень на духовно – моральну тематику;
- робота з батьками.

Отже, духовно – моральна подоба учня, почуття гідності за свою державу, патріотизм, життєві цінності та принципи – це не просто якості, якими повинен володіти громадянин своєї держави, це основа системи освіти, де відстежуються тенденції ведення діалогу культур на принципах формування почуття толерантності.